

Димитар ДИМЕСКИ

КРУМЕ ГОРГИЕВ БЕКАР — СТАМЕНА ЛИЧНОСТ ВО ПОНОВАТА БАНАТСКА ИСТОРИЈА

Голем е придонесот на Прилеп за победата на НОВ и Револуцијата на југословенските народи и народности. Меѓу бројните прилепски синови и ќерки што ги посеаја своите коски ширум нашата земја за нашава слобода спаѓа и Круме Бекар.¹⁾

Роден е на 23 јуни 1901 година во Прилеп.²⁾ Потекнува од прилично имашлива, но прогресивна прилепска фамилија, која во текот на Првата светска војна знатно осиромашила.³⁾ Со основно образо-

¹⁾ За личноста на Круме Бекар во македонската историографија досега не е пишувано.

Во својата дискусија на Научниот собир „Прилеп и Прилепско во НОВ, 1944/5 г., во март 1983 г., Б. Врањешевски се осврна на етичкиот лик на Круме Бекар, со што обрна внимание на оваа, несомнено, маркантна личност од нашето неодамнешно минато.

Овој наш прилог за Круме Бекар се појавува благодарение на акад. Љ. Лапе, кој несебично ни ја отстапи авторизираната изјава на Пандора Лисичиќ, како и написите во војводинскиот периодичен печат посветени на К. Бекар.

²⁾ Љубомир Милин, Истражни судија-комунист, в. Рад, 6 јун 1959, 7.; Cf Милан Братић, Пао је комуниста Крум.... в. Зрењанин, 3 јул 1971, 3.

³⁾ Првиот финансиски удар Бекаревската фамилија го претрпела уште во април 1903 година кога знатен дел од нивниот капитал пропаднал заедно со „Банк Отоман“ во Солун, за време на познатите солунски атентати. Cf. Љ. Лапе. Некои податоци за Бекаровската и Мартиновската фамилија, ракопис (Мемоарско одделение на Сојузот на борците, Прилеп); Izjava Pandore Lisičić, sestre Kruma Bečarevića, Narodni muzej, Zrenjanin, Zbirka za RP i NOV, II/161, 19.04.1983, 6—7.

вание се здобил во родниот град.⁴⁾ Потоа неговата фамилија се преселила во Битола⁵⁾, па таму продолжил со школувањето. Неговиот татко Ѓорѓија своевременно бил член на Македонската револуционерна организација (МРО). Посебно се истакнал во набавката на оружје.⁶⁾ Неговата револуционерна актива силно ќе влијае за идната прогресивна ориентација на неговите синови Круме и Димо, и неговите ќерки Пандора и Вера.⁷⁾ За време на бомбардирањето на Битола во текот на Првата светска војна, граната ја срушила фамилијарната кука на Бекареви, однесувајќи ја првата жртва, таткото Ѓорѓија.⁸⁾ За да биде несреќата поголема Бугарите, при повлекувањето од Битола, меѓу другите, го повеле со себе најстариот син Круме.⁹⁾ Притоа, најпрво се нашол во Скопје, а потоа во Софија.¹⁰⁾

Всушност, тогаш почнала, во вистинската смисла на зборот, Крумевата животна одисеја. Во Софија никнала неговата адхеренција кон комунистичкото движење. Притоа, пресудно вли-

⁴⁾ Љ. Милин, Истражни судија-комунист, в. Рад бр. 16/6 јун 1959, 7.

⁵⁾ Браќата Гога и Илија Бекароски се преселиле со своите фамилии во Битола пред Балканските војни. Cf. Љ. Лапе, Некои податоци за Бекароската и Мартиноската фамилија, ракопис.

⁶⁾ Помладиот брат на Круме, Димо Бекар мошне рано се вклучил во прогресивното движење. Во време на Стара Југославија работел како шумарски инженер во Босанска Градишка. Веднаш по окупацијата бил затворен од усташите, но успеал да избега. Во летото 1941 година во Белград се сретнал со сестра си Пандора, која го известила за трагичната погибиа на Круме. Веднаш потоа Димо се вратил во Македонија. Учесник е во НОБ. Во Ресен е затворен од окупаторот. По ослободувањето станал помошник министер за шумарство на НРМ, а потоа, универзитетски професор. Умира во 1983 год. Еден е од основачите на ДИК „ЦРН БОР“ — Прилеп.

Помладата сестра Вера, заедно со мајка си Васка, останала да живее во Прилеп. Нивната кука во Прилеп во периодот од 1935 до 1940 година била сврталиште на прогресивната младина. Таму Љ. Лапе подолго време раководел со марксистички кружок. Во 1940 година Вера заминала на лекување од ТБИЦ во Италија, каде и умира во санаториум во 1942 година.

Постарата сестра Пандора исто така мошне рано се вклучила во комунистичкото движење. Сега живее во Белград. Cf. Љ. Лапе, Некои податоци за Бекароската и Мартиноската фамилија, ракопис; Izjava P. Lisičić..., N. muzej, Zrenjanin, Zbirka za RP za RP i NOV II/161 ... 19.04.1983, 1—10.

⁷⁾ Ibidem.; Cf. Љ. Милин. Истражни судија-комунист..., 7; Драгољуб Д. Чолић, Познати Зрењанинци (Крунослав Бекаревић) в. Зрењанин. 1971, 2.

⁸⁾ Izjava Pandore Lisičić..., II) 161, 19. 4. 1983, 6.

⁹⁾ Ibidem.

¹⁰⁾ Меѓутоа, според Милина, чичковците го одвеле Крумета во Скопје, а потоа сам отишол во Софија. Види: Љ. Милин, Истражни судија-комунист..., 7.

јание врз него имале идеите на Ѓорѓи Димитров.¹¹⁾ Крумева мајка Васка никако не можела да се помири со загубата на својот првенец. Во 1918 година таа успеала да му влезе во трага и да го врати од Софија во Битола.¹²⁾ Таму го продолжил своето образование. Во 1920 година матурирал во битолската гимназија, Веднаш потоа се запишал на Правниот факултет во Суботица, каде што и дипломирал во 1924 година.¹³⁾ Познато е дека како студент се движел во прогресивните кругови и се чини дека уште тогаш станал припадник на југословенското комунистичко движење.¹⁴⁾ Непосредно по дипломирањето се вработил во Прилеп како судски приправник. Изгледа оттогаш датира неговото познанство со Жарко Зрењанин, тогашен учител во с. Канатларци.¹⁵⁾ Кратко време по вработувањето Круме бил отпуштен од работа поради своето комунистичко убедување.¹⁶⁾ Тоа, во 1925 година го одвело во Војводина. Оттогаш натаму Круме целосно ја сврзал својата судбина за војводинското работничко движење. Во годините што следеле службувал во Ковин, Сомбор, Жабаљ, Нови Сад и Алибунар. Во 1928 година бил преместен, за последен пат, во Велики Бечкерек (од 1934 год. Петровград, за време на окупацијата повторно В. Бечкерек, по ослободувањето пак Петровград, а денес: Зрењанин) — за судија во Окружниот суд. Таму останал до својата трагична погибија на 7 јули 1941 година.¹⁷⁾

Револуционерната дејност на Круме Бекар е неразделно сврзана за неговата судска пракса.

Во интимниот круг бил познат како одличен познавач на марксистичката филозофија и литература.¹⁸⁾ Меѓутоа, во пошироката средина успешно ја камуфлирал својата комунистичка провениенција, иако бројни примери од неговата судска пракса евидентно ја потврдувале неговата прогресивна насоченост.

¹¹⁾ „Јас мислам дека тогаш станал комунист“ (Izjava P. Lisičić... 6.) Меѓутоа, не најдовме на потврден податок на ова тврдење на П. Лисичиќ; Cf. Љ. Милин, Истражни судија-комунист, в. Рад, бр. 16/6 јун 1959, 7.

¹²⁾ Izjava P. Lisičić... (II) 161,6.

¹³⁾ Љ. Милин, Истражни судија-комунист... 7; Д. Чолић, Познати Зрењанин (К. Бећаревић), в. Зрењанин, 1971, 2.; Izjava P. Lisičić... 7.

¹⁴⁾ „Тешкиот живот и социјалната неправда во бивша Југославија, посебно во Македонија, го направиле напреден младинец уште на Суботичкиот факултет каде студира право“. (Стеван Крпалић, Сеќање на па-лог друга, Дневник, г. XIV/бр. 3305, Нови Сад, 4 јул 1955, 2).

¹⁵⁾ Cf. Прилеп и Прилепско низ историјата, Прилеп 1972, кн. 2, 57.

¹⁶⁾ Според Љ. Милин, К. Бекар бил отпуштен по неколкумесечна работа, (Љ. Милин, Истражни судија — комунист..., 7), а според П. Лисичиќ, во Прилеп бил вработен близу една година. (Izjava P. Lisičić 7).

¹⁷⁾ Љ. Милин, Истражни судија — комунист, в. Рад, бр. 16/6 јун 1959, 7; Д. Чолић, Познати Зрењанин, Крунослав Бећаревић, в. Зрењанин, 1971, 2.

¹⁸⁾ Љ. Милин, Истражни судија — комунист..., 7.

Станал познат по својата праведност и хуманост. Во неговата судска актива особено дошла до израз неговата наклоност кон осомничените за илегална комунистичка дејност, којашто, секако, резултирала од неговото комунистичко убедување. Секогаш се стремел да им ја олесни положбата, по можност, да ги ослободи од обвинението, а доколку тоа не било можно, да им ја смали казната. Оттаму, непроценлива е помошта што Круме им ја укажувал на симпатизерите и припадниците на КПЈ. Така на пр., познат е случајот на студентот Живоин Бошков, обвинет за растурање илегални летоци во 1934 година, кого Круме успеал да го ослободи од обвинението.¹⁹⁾

Познато е дека од 1935 година па сè до својата смрт одржувал постојан контакт со војводинските комунистички првенци, а особено со Светозар Марковиќ-Тоза.²⁰⁾

Во 1938 година Круме без дилема го прифатил предлогот, инициран од Жарко Зрењанин, да биде кандидиран на листата на Странката на работниот народ во рамките на Здружената опозиција — на парламентарните избори, без оглед на реперкусиите што би ги имал како државен службеник. Сепак, со промената на курсот на КПЈ во врска со кандидирањето, отпаднала и споменатата кандидатура на Круме Бекар.²¹⁾ Меѓутоа, самиот тој факт за кандидирање сведочи за големата доверба што КПЈ ја имала во Круме Бекар, а од друга страна, и за огромната љубов што Круме Бекар ја гасел кон народот и Партијата.²²⁾

Еден крупен настан ја довел личноста на Круме Бекар во преден план. Тоа бил познатиот судски процес на група видни војводински комунисти во Петровград, 1940 година. Тогаш датира Крумевиот најголем придонес за комунистичкото движење. Тогаш, градот на р. Бегеј се нашол во фокусот на југословенската јавност, бидејќи на процесот комунистите од обвинети се нашле во улога на обвинители, а режимот уште еднаш бил јавно демаскиран во очите на широките народни маси. Замислен како судски процес, кој ќе ја стави КПЈ на колена, тој прераснал во исконструирана режимска фарса подготвена со асистенција на груби полициски истражни методи. За тоа главна заслуга имал истражниот судија во Петровградскиот окружен суд, комунистот Круме Бекар, кој со луцидна

¹⁹⁾ Ibidem.

²⁰⁾ Ibidem.

²¹⁾ Стеван Крдалић, Сећање на палог друга, Дневник, Нови Сад, 4 јул 1955, 2. Cf. Преглед на историјата на Сојузот на комунистите на Југославија, Култура, Скопје, 1963, 281—282, 287, 300—301.

²²⁾ Ст. Крдалић, Сећање на палог друга..., 2.

тактика ја насочил истрагата во спротивен правец, бламирајќи ги јавно полициските репресивни истражни методи.²³⁾

Првوماјскиот проглас на ЦК КПЈ во 1940 година ја растревожил власта во Петровград (ден. Зрењанин). На нејзин сигнал, со дозвола на иритираните белградски властодршци, во Петровград била спроведена познатата мајска полициска рација. Тогаш, во рацете на петровградската полиција паднале, меѓу другите, познатите комунистички активисти Жарко Зрењанин, Стевица Јовановиќ и Владимир Коларов.²⁴⁾

Во следните денови петровградската полиција ги подложила притворените на жестока полициска тортура со цел да изнуди признание за нивната комунистичка дејност. Поради тоа, Жарко Зрењанин организирал штрајк со глад на политичките затвореници во петровградскиот затвор. На тоа, работниците во Петровград одговориле со генерален штрајк.²⁵⁾ Тоа веројатно го ажурирало префрлувањето на обвинетите од полицискиот во судскиот истражен затвор. Така, на 18 мај 1940 година обвинетите комунисти му биле предадени на истражниот судија Круме Бекар.²⁶⁾

Првата мерка на Круме Бекар, невообичаена за тогашната истражна судска пракса, се состоела во инструкцијата веднаш да се изврши лекарски преглед на затворениците за да се утврди нивната здравствена состојба и записнички да се констатираат повредите настанати при полициската истрага.²⁷⁾ Ваквата истражна насоченост евидентно водела кон компромитација на полициските истражни методи, при што се разоткрива невалидноста на исказите изнудени во полицијата. И не само тоа. Во истражната постапка што ја спровел во втората половина на мај 1940 година, Круме Бекар наместо да го утврдува, поточно потврдува обвинителниот акт, истрагата ја насочил кон девалвирање на полициските истражни методи со тоа што дозволил во записниците да се регистрираат репресивните полициски мерки.²⁸⁾ Круме Бекар ја применил ваквата тактика со знаење на КПЈ. Во врска со тоа познати се консултациите што ги имал

²³⁾ Izjava Pandore Lisičić, sestre Kruma Bečarevića, — Narodni muzej, Zrenjanin, Zbirka za RP i NOV, II/161, 19.04.1983; Ст. Крчалић, Сећање на палог друг, Дневник, Нови Сад, 4 јул 1955, 2; Јб. Милин, Оптужени оптужују, Дневник, Нови Сад, 1, 2, 3 јануар 1959, 7; Јб. Милин, Истражни судија — комунист, в. Рад бр. 16/6 јун 1959, 7; Милан Братић, Пао је комунист Крум..., в. Зрењанин, 3 јул 1971, 3.

²⁴⁾ Љубомир Милин, Оптужени оптужују, Дневник, Н. Сад, 1—3. I. 1959, 7.

²⁵⁾ Cf. Зрењанин Жарко, Уча (1902—1942), — Enciklopedija Lek-sikografskog zavoda, Zagreb, 1969, t. 6, 743—4.

²⁶⁾ Јб. Милин, Оптужени оптужују..., 7.

²⁷⁾ Ст. Крчалић, Сећање на палог друг, Дневник, Н. Сад, 4 јул 1955, 2; М. Братић, Пао је комуниста Крум..., в. Зрењанин, 3 јул 1971, 3.

²⁸⁾ За тоа најдобро говори записникот од истрагата на Жарко Зрењанин на 27 мај 1940 година. Види: Јб. Милин, Оптужени оптужују..., 7.

со Светозар Марковиќ—Тоза.²⁹⁾ Откако вака бил насочен идниот судски процес преку записнички демаскираните полициски методи, на 21 јули 1940 година се нашол во рацете на власта и Светозар Марковиќ—Тоза, поточно, доброволно се пријавил на истражниот судија Круме Бекар. Оваа фарса на предавање била добро смислена. Така Тоза, по кого одамна била распишана потерница, се нашол во судскиот затвор, избегнувајќи ја на таков начин полициската тортура.³⁰⁾

Судскиот процес започнал на 3 август во Петровград. На обвинителната клупа се нашле 21 лице, обвинети за субверзивна комунистичка дејност: Милош Јованов, Живко Јованов, Јанош Сечењи, Урош Марков, Влада Симин, Самуило Франк, Милан Табаковиќ, Светислав Јешкиќ³¹⁾, Јован Глазер, Коста Гуриќ, Јован Пакаи, Радивое Даиќ, Ференц Чилаг, Андраш Лендваи, Јанко Куркија, Богдан Теодосин, Ружа Шулман, Владимир Коларов, Жарко Зрењанин, Стевица Јовановиќ и Светозар Марковиќ—Тоза.³²⁾

Меѓутоа, на 7 август процесот бил прекинат поради барање на обвинетите за изземање на еден од судиите.³³⁾ Истиот ден, на 7 август 1940 година, Љотичевиот фашизиран „Билтен“ објавува: „Во Петровград, во саботата на 3. VIII почна нов процес против комунистите од територијата на целиот Банат... Во оваа прилика, да би била комедијата поголема, истрагата ја водел, а и надзор над притворениците вршел истражниот судија Крунислав Бекаревиќ, некогашен македонски националист, а сега познат напредњак и интернационалец. Како е истрагата водена и каков резултат дала може да се замисли кога во Петровград е јавна тајна дека судијата Крунислав Бекаревиќ, посетувајќи ги официјално комунистичките притвореници во затворот на Окружниот суд, ги поздравувал со 'Здраво другари'".³⁴⁾

Покрај љотичевците, и власта ја насетила вистинската Крумева идејна насоченост. Впрочем, последната истрага најдобро ги потврдила нејзините претпоставки. Познато е дека во канцеларијата на шефот на петровградската полиција се наоѓала урбанистичка карта на која со црвени знаменца закачени со топуски биле означени куќите на комунистите. Едно такво знаменце

²⁹⁾ Стеван Крцалић, Сећање на палог друга, в. Дневник, Н. Сад, 4 јул 1955, 2.

³⁰⁾ Љ. Милин, Истражни судија — комунист, в. Рад, бр. 16, 6 јун 1959, 7.

³¹⁾ Еве фрагмент од сеќавањето на Св. Јешкиќ за Круме Бекар:

„Додека ја водеше истрагата ние не знаеме дека тој е комунист. Прашањата ги поставуваше така да треба да одговараш и да не лажеш ништо, да ја зборуваш вистината, да раскажуваш за тоа како полицијата се однесувала..." (Izjava R. Lisičić... 7).

³²⁾ Љ. Милин, Оптужени оптужују, Дневник, Н. Сад, 1-3. I. 1959, 7.

³³⁾ Ibidem.

³⁴⁾ Стеван Крцалић, Сећање на палог друга, Дневник, Н. Сад, 4 јул 1955, 2.

сè наоѓало над зацртаната зграда на судот, во која живеел и работел Круме Бекар.³⁵⁾ Во летото 1940 година, поради нелојалната истрага од аспект на владеачките интереси, Круме Бекар за казна бил повикан на воена вежба.³⁶⁾ Покрај тоа, целта била и да се избегне Крумеовото влијание што можело да доведе до неповолен тек на судскиот процес. Сепак, ситуацијата била таква што тешко можел да се спречи крахот на обвинителниот акт.

Процесот бил обновен на 2 септември и траел до 3 октомври 1940 година.³⁷⁾ Со судот претседавал д-р Јован Јовановиќ. Во судскиот совет влегувале уште: д-р Александар Црњански, д-р Ангелко Девесковиќ, Милорад Бугарин и Мирко Ѓорѓевиќ. Обвинителниот акт бил дело на државниот обвинител Владимир Милоевиќ.³⁸⁾ Обвинетите ги бранеле петмина адвокати: д-р Воислав Дошџен, д-р Божа Анкиќ, д-р Стојан Адамовиќ, д-р Душан Братиќ и Иван Мучалов, како и судскиот приправник Бранко Баиќ.³⁹⁾ Жарко Зрењанин и неговите другари со своите изјави и цврсти ставови извршиле „снажно влијание на многубројната публика. Предизвикале гнасење кон полицијата кога ги опишувале страшните мачења кои ги претрпеле за времето проведено во коњушницата на жупаниската зграда“.⁴⁰⁾ Притоа, „острите зборови на Жарко Зрењанин и неговите другари опоменуваа на фашистичката опасност и го разоткривале предавството во политиката на владеачите“.⁴¹⁾

Одбраната, уште првиот ден на обновеното судење побарала да биде повикан како сведок истражниот судија Круме Бекар. Во тоа време К. Бекар бил на воена вежба во Македонија, во близина на Скопје. Меѓутоа, судот, од познати причини, скоро цел месец го пролонгирал сведочењето на Крумета. Најпосле, на 27 септември 1940 година Круме Бекар се појавил како сведок во судницата и тоа во униформа на обичен војник, што било мошне контрастно со оглед на неговата висока службена судска функција. Неговата објективна изјава, како и одбивањето на полицијата да сведочи пред судот, — дефинитивно го разбиле обвинителниот акт.⁴²⁾

Конечно, на 3 октомври 1940 година, судот донесол ослободителна пресуда, поради недостиг на докази, за 18 од 21 обвинет комунист.

³⁵⁾ Драгољуб Д. Чолић, Познати зрењанинци, К. Бећаревић, в. Зрењанин, 1971, 2.

³⁶⁾ Љ. Милин, Истражни судија-комунист, Рад, 6 јул 1959, 7.

³⁷⁾ Ibidem.

³⁸⁾ Љ. Милин, Оптужени оптужују, Дневник, Н. Сад, 1-3. 1959, 7.

³⁹⁾ Ibidem.

⁴⁰⁾ Ibidem.

⁴¹⁾ Милан Братић, Пао је комуниста Крум..., в. Зрењанин, 3 јул 1971, 3.

⁴²⁾ Љ. Милин, Истражни судија-комунист, в. Рад, 6 јун 1959, 7.

Биле осудени само: Живко Јованов на три, Урош Марков на четири и Светозар Марковиќ-Тоза на пет месеци строг затвор. Првите двајца веднаш излегле на слобода бидејќи во пресудата влегло и времето проведено во истражниот затвор. Единствено Светозар Марковиќ-Тоза, кој подоцна се нашол в затвор, останал таму до средината на декември 1940 година.⁴³⁾

Така, на 3 октомври 1940 година пред зградата на Окружниот суд во Петровград со цвеќе биле дочекани 20-те ослободени комунисти.⁴⁴⁾ Ваквиот завршеток на судскиот процес во Петровград претставувал голема победа на КПЈ над режимот во предвечерјето на крахот на Кралството Југославија. Посебна заслуга за тоа има Круме Беќар.

Ваквиот исход на судскиот процес во Петровград му овозможил на Жарко Зрењанин да се најде во Загреб во втората половина на октомври 1940 година на V земска конференција на КПЈ, „последната смотра на Партијата пред решавачките дни“ на НОВ и Револуцијата, кога бил избран за член на ЦК КПЈ.⁴⁵⁾

По фашистичката агресија и окупација на Југославија во 1941 година, Круме Беќар се враќа во Македонија.⁴⁶⁾ Останува сосем кратко време.⁴⁷⁾

Во почетокот на јуни 1941 година Круме Беќар повторно е во Банат, во окупираниот Велики Бечкерек.⁴⁸⁾

Во ова доба Банат се наоѓа под административната управа на српската квислиншка Аќимовиќева клика. Во јуни 1941 година Велики Бечкерек станал седиште на германската „Крајско-командантура бр. 823“ на чело со крајскокомандантот, СС оберштурмфирерот Памер. Оттаму германскиот окупатор успешно го контролирал целиот Банат.⁴⁹⁾ Покрај тоа, се смета дека во ова време, во Банат имало стационирано снажен полициски апарат.⁵⁰⁾

⁴³⁾ Љ. Милин, Оптужени оптужују, Дневник, 1-3. I 1959, 7.

⁴⁴⁾ Љ. Милин, Истражни судија-комунист..., 7.

⁴⁵⁾ Љ. Милин, Оптужени оптужују..., 7.

Крумевата „услуга ѝ била на Партијата од огромна корист, бидејќи се работело за драгоцен партиски кадри, а и за натамошната непречена работа на Партијата“. (Стеван Крцалиќ, Сеѓање на палог друга, Дневник, 4 јул 1955, 2).

⁴⁶⁾ М. Братић, Пао је комуниста Крум, 3.

⁴⁷⁾ Изгледа се вратил во Прилеп. Непознати се причините за неговото кратко задржување. Според М. Братиќ, една од причините била што „таму не можел да ги најде другарите што ги барал“ (М. Братић, Пао је комуниста Крум..., 3).

⁴⁸⁾ М. Братић, Пао је комуниста Крум..., 3.

⁴⁹⁾ Zbornik dokumenata i podataka o NOR jugoslovenskih naroda; Borbe u Vojvodini (1941-44), — Dokumenta okupatorskih i kvislinških jedinica, Vojni istoriski institut JNA, Beograd, 1958, t. I, knj. 17, str. 11, 2..

⁵⁰⁾ „Полицискиот апарат во Банат бил доста јак. Имало околу 4 илјади полицајци. Со полициската раководело Второто одделение на надлештвото на подбанот 'на чие чело стоел познатиот злосторник Франц Рајт“. (Zbornik dokumenata, I/17, 11).

Веднаш по своето враќање во Велики Бечкерек, Круме Бекар стапил во контакт со Светозар Марковиќ-Тоза, тогаш илегалец. Се знае дека непосредно пред германската агресија на СССР, Тоза бил дома кај Бекара. Веројатно тогаш добил од Тоза соодветни партиски инструкции. Постои индиција дека двајцата стари познаници се состанале и на 22 јуни 1941 година. Попладнето и вечерта на 22 јуни 1941 година Круме, заедно со својата сопруга Јелена, тогашна професорка во бечкеречката гимназија, ги регистрирал, по налог на Партијата, извештаите на Радио-Москва. Во претпладневните часови на 23 јуни белешките ги презела „врската... веројатно за Тоза и ПК”.⁵¹⁾

Во раните попладневни часови на 23 јуни 1941 година Круме Бекар ненадејно бил уапсен од фашистичката полиција токму на својот 40-ти роденден.⁵²⁾

За апсењето прва дознала и веднаш реагирала сестра му на Круме, Пандора, професорка во бечкеречката трговска академија. Таа отишла кај д-р Франц Рајт да протестира поради апсењето на братот. Тој ѝ одговорил: „Ние Русија ќе ја прегазиме за пет дена. Тогаш ќе го пуштиме Вашиот брат. Нема да биде опасен. А сега, ќе поседи кај нас”.⁵³⁾ Уште истата вечер слично ѝ одговорил на Крумевата сопруга Јелена злогласниот шеф на полицијата, Штефан Коринек: „Вашиот маж е познат како пријател на комунистите. Сега почна војната со Советскиот Сојуз и според тоа, од претпазливост, сите комунисти мораат да бидат затворени, додека војната со Советскиот Сојуз не заврши. А можам да Ви речам дека тоа ќе биде брзо.”⁵⁴⁾

Круме Бекар најпрво бил затворен во истражниот затвор на Окружниот суд, а потоа бил спроведен во затворот на префектурата, кој се наоѓал во жупаниската зграда. При обидот да побегне, во присуство на сестрата и сопругата бил крвнички претепан. Неговите зборови „Ќе ме обесат” — се врежале во сеќавањето на неговите најблиски. Врзан со синцири бил спроведен со моторцикличка придружба в болница како најтврн злосторник. Тогаш сестра му Пандора го видела последен пат жив.⁵⁵⁾

Во почетокот вршеле над него само психичка тортура. Му го кршеле сонот, го лажеле дека му ја ликвидирале сопругата и сл.⁵⁶⁾ Сепак сопругата добила дозвола да го посетува в болница. Бил опкружен со гестаповци. Вечерта, на 6 јули 1941 година ѝ изјавил на Јелена: „Ќе издржам јас и оваа ноќ!” Меѓутоа, не

⁵¹⁾ М. Братић, Пао је комуниста Крум..., 3.

⁵²⁾ Ibidem.

⁵³⁾ Izjava P. Lisičić..., Narodni muzej, Zrenjanin..., 1

⁵⁴⁾ М. Братић, Пао је комуниста Крум..., 3.

⁵⁵⁾ Cf. Izjava P. Lisičić... 1—4.

⁵⁶⁾ „Во првата затворска полноќ чул женски писок. Стражарот му рекол: — Тоа е твојата жена убиена...” (М. Братић, Пао је комуниста Крум..., 3).

издржал. Вечерта, на 6 јули 1941 година во Велики Бечкерек лично пристигнал Милан Акимовиќ со намера да го сослуша К. Беќар и да извлече од него драгоцен податоци. Повторно го префрлиле Крумета во префектурата. Овојпат бил подложен на садистичко мачење. Верувале дека преку него лесно ќе дојдат до Светозар Марковиќ-Тоза, Жарко Зрењанин и др. членови на ПК КПЈ за Војводина, кои во тоа време се наоѓале во В. Бечкерек. Се излагале. Круме ништо не признал. Меѓутоа подлегнал од нанесените тешки телесни повреди. Во зората, на 7 јули 1941 година, околу 4 часот наутро, безживотното тело на Круме Беќар со фијакер било префрлено в болница. Таму било инсценирано самоубиство. Во врска со тоа, државниот обвинител Милоевиќ, во момент на искреност, ѝ изјавил на Јелена: „Какво самоубиство, па колената му беа на подот“.⁵⁷⁾ Фарсата за самоубиство била смислена од полицијата и фолксдојчерите за да се избегне притирањето на јавноста поради популарноста на К. Беќар.⁵⁸⁾ Во прилог на ова говори и сочувството што ѝ го изразил на Јелена управникот на бечкеречката болница, д-р Штагелшмит: „Примете го моето сочувство. Вашиот маж изврши самоубиство. Речете, со што може да Ви се надомести штетата, бидејќи власта е спремна да Ви даде оштета“.⁵⁹⁾ Меѓутоа, ваквото циничко прикривање на убиството не можело да ги завее трагите на злосторот. Впрочем, самиот погреб изведен под строг полициски надзор, како и скорешното протерување на Јелена со двете малолетни деца, Гоце и Владо, и на сестрата Пандора од Банат, укажуваат на вистинската состојба на работите.⁶⁰⁾

„Така падна комунистот Круме. Така падна првиот борец на КПЈ во Банат во деновите на Народноослободителното движење“.⁶¹⁾

Само седум дена по смртта на Круме Беќар, во бечкеречкиот затвор се нашла прекалената револуционерка Нада Маринковиќ, која го следела примерот на К. Беќар.⁶²⁾

Четириесетина дена по смртта на К. Беќар, во Прогласот на Окружниот комитет на КПЈ за Северен Банат од 22 август 1941 година, меѓу другото, се потенцира името на К. Беќар: „Во почетокот на јули е убиен во бечкеречката полиција храбриот родољуб и антифашист К. Беќаревиќ, судија од Велики Бечкерек“.⁶³⁾

⁵⁷⁾ Љ. Милин, Истражни судија — Комунист, в. Рад, бр. 16/6 јуни 1959, 7.

⁵⁸⁾ Ibidem.

⁵⁹⁾ Idem.

⁶⁰⁾ Cf. Izjava P. Lisičić..., Љ. Милин, Истражни судија... 7. дија... 7.

⁶¹⁾ М. Братић, Пао је комуниста Крум..., 3.

⁶²⁾ Cf. Zbornik dokumenata I/17, 1958 г., 29.

⁶³⁾ М. Братић, Пао је комуниста Крум..., 3.

Уште еднаш името на К. Бекар послужило за пример. Во крајот на 1941 година, кога преминал од Банат во Бачка, Светозар Марковиќ-Тоза „издал леток во кој ја опишал херојската смрт на судијата и комунистот Крунослав Бекаревиќ како до смрт Германците го мачеле, како добро се држел и никого не предал“.⁶⁴⁾

На 4 август 1946 година при откривањето на монументалниот споменик на паднатите борци и жртвите на фашистичкиот терор, на импозантниот митинг во Петровград (ден. Зрењанин) пред 30 илјади луѓе говорела и Васка, мајката на Круме Бекар. Таа, на македонски јазик, меѓу другото, истакнала: „Херои наши, вие ја положивте својата младост и својот живот за ова што е сега создадено. Вие не умревте. Вие живеете и понатаму. Ние, мајките, кои ги изгубивме своите деца, не треба да плачеме. Наместо нашите синови и ќерки во нашето рането срце живее нашиот возвишен и омилен син маршал Тито“.⁶⁵⁾

На 1 октомври 1971 година на зградата на правосудните органи во Зрењанин е откриена спомен плоча на Круме Бекар.⁶⁶⁾

Така, овој син на македонскиот народ го даде својот придонес за југословенското заедништво, за победа на прогресивните идеи, за нашата социјалистичка заедница.

Dimitar Dimeski

KRUME GJORGJIEV BEČAR — AN IMPORTANT PERSONALITY IN THE NEWER HISTORY OF BANAT

S u m m a r y

Prilep had a large contribution to the success of the People's Liberation War and Revolution of the Yugoslav peoples and minorities. Krume Bečar belongs to the numerous sons and fighters of Prilep who gave their lives all over our country.

Krume Bečar has entirely devoted his fate to the workers movement of Vojvodina from 1925. The revolutionary activity of Krume Bečar is inseparably related to his legal practice. He camouflaged successfully his communist activity through numerous examples from his legal practice evidently certify his progressive direction.

An important event has brought the personality of Krume Bečar in the limelight. It was the well-known legal process of a

⁶⁴⁾ Јб. Милин, Истражни судија — комунист..., 7.

⁶⁵⁾ У Петровграду је откриен споменик палим борцима, жртвама фашистичког терора, в. Слободна Војводина, V/546, 5 август 1946, 2.

⁶⁶⁾ Спомен-плоча Крунославу Бекаревићу, в. Зрењанин, г. XIX/бр. 986, 2 окт. 1971, 2. Неговото име е врежано и во Могилата на непобедените во Прилеп; Cf. Прилеп и Прилепско низ историјата..., кн. 2, 283.

group eminent communists of Vovvodina in Petrovgrad during 1940. It was the time when he had his largest contribution to the communist movement. Thanks, before all, to Krume Bećar the communists from being accused found themselves in the role of accusers, and the regime was once more exposed in front of the eyes of the masses.

After the occupation, on July 7, 1941 Krume Bećar was killed by the fascist police by the aid of Milan Aćimović. So, Krume Bećar became the first well-known victim of the fascist terror in Banat.

But, his tragic excution has more stressed his evident contribution to the Yugoslav mutuality, for victory of the progressive ideals, for our socialist community.